

O praotci Čechovi, češtině a historických faktech¹

Jana Pleskalová, Filozofická fakulta MU Brno

Kdo by ze zájemců o češtinu neznal pověst o praotci Čechovi a jeho příchodu do Čech? Od té doby, kdy spatřila světlo světa, uplynulo mnoho času a kvůli tomuto časovému odstupu prošla mnoha proměnami, motivovanými fantazií jejích dalších vypravěčů. Vraťme se tedy k její původní podobě, ukažme si na několika příkladech, jak se rozvíjela; na závěr tyto poznatky srovnáme s historickými fakty.

Prvním významným zdrojem informací o dějinách českých zemí je latinsky psaná *Chronica Boemorum* (Kronika Čechů), kterou napsal v letech 1119–1125 Kosmas. Reagoval tak na neutěšené poměry v Čechách, kdy po r. 1100 docházelo k neustálým bojům knížat o trůn a v důsledku těchto nepokojů k zásahům cizích panovníků do vnitřních záležitostí českého státu. Volání po klidu a míru bylo v té době vskutku aktuální. Tyto smutné skutečnosti vedly Kosmu k sepsání Kroniky Čechů (dále též Kronika), v níž chtěl současníkům ukázat, jak slavná a mocná byla česká země v době jejich předků a jakých chyb by se měli současníci vyvarovat, aby země znovu prosperovala. D. Třeštík (1975: 20) zdůrazňuje, že Kosmas ve své Kronice „vlastně vyjádřil jasný politický program, směřující k zachování míru a klidu v zemi, její jednoty a jejího silného mezinárodního postavení“.

Kosmas (1045–1125) je prvním českým kronikářem a svým dílem *Chronica Boemorum* se stal zakladatelem českého dějepiscetví. Narodil se patrně v kněžské rodině (celibát se tehdy ještě nedodržel), řadu let strávil na studiích v cizině (např. v Lutychu) a po svém návratu se stal kanovníkem pražské kapituly.

Počátky českých dějin zahrnuje Kosmas do dějin světových, začíná od potopy světa a postupného osídlování země. Vyprávění o příchodu Čechů do Čech čerpá – jak sám upozorňuje – z „báječného podání starců“² a zahrnuje je do své Kroniky proto, aby neupadla v zapomenutí. Z toho plyne důležité zjištění, že nikde netvrdí, že jde o historická fakta.

Ukázka v překladu K. Hrdiny (Kosmova Kronika česká, 1975: 30–31)

Kapitola 2.: V Evropě leží Germanie a v jejích končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se napohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tuto zemi obklopovalo a chránilo. Povrch této země tenkrát zaujímaly širé lesní pustiny bez lidského obyvatele, zněly však hlasně bzukotem rojů včel a zpěvem rozličného ptactva. Zvěře bylo ve hvozdech bezpočtu jako písku v moři nebo jako hvězd na nebi a nikým neplašena těkala cestou necestou; houfům dobytka sotva stačila země. Se stády soumarů sotva se mohlo měřiti i množství kobylek, co jich v létě po poli skáče. Vody tam byly čistounké a k lidskému užívání zdravé, rovněž i ryby chutné a výživné. Je to divná věc a lze z ní uvážiti, jak vysoko se vypíná tato země: nevtéká do ní žádná cizí řeka, nýbrž všechny toky malé i velké, pojaty arci do větší řeky, jež slove Labe, tekou až do Severního moře. A poněvadž tato země za těch časů ležela nedotčená rádem a do té doby ještě do ní nevešel člověk, který by se jí byl dotekl, uznávám za

¹ Text vznikl s podporou grantu Čeština v jednotě synchronie a diachronie 2017 (MUNI/A/0915/2016).

² Kosmova Kronika česká, 1975: 26.

vhodnější o její úrodnosti či neúrodnosti pomlčeti než říci něco nezaručeného. **Když do těchto pustin vstoupil člověk, ať to byl kdokoli – neznámo s kolika lidmi –, hledaje příhodných míst k lidským příbytkům, přehlédl bystrým zrakem hory a doly, pláně a stráně, a tuším kolem hory Řípu mezi dvěma řekami, Ohří a Vltavou, první zařídil sídla, první založil obydlí a radostně na zemi postavil bůžky, jež s sebou na ramenou přinesl. Tehdy starosta, jehož ostatní jako pána provázeli, mezi jiným takto promluvil k své družině: „Druhové, kteří jste nejednou snášeli se mnou těžké trudy cesty po neschůdných lesích, zastavte se a obětujte oběť příjemnou svým bůžkům, jejichž zázračnou pomocí jste konečně přišli do této vlasti, kdysi osudem Vám předurčené. To jest ona, to jest ona země, kterou jsem Vám – jak se pamatuji – častokrát sliboval, země nikomu nepoddaná, zvěře a ptactva plná, sladkým medem a mlékem vlhnoucí, a jak sami pozorujete, podnebím k obývání příjemná. Vody jsou všude hojné a nadobycěj rybnaté. Zde se vám nebude ničeho nedostávat, protože nikdo vám nebude škoditi. Ale když takový, tak krásný a tak veliký kraj jest ve vašich rukou, rozvažte, jaké by bylo vhodné jméno pro tuto zemi.“ **Ti hned jako z božského vnuknutí zvolali: „Poněvadž ty, otče, sloveš Čech³, kde najdeme lepší nebo vhodnější jméno, než aby i země slula Čechy?“****

Tehdy starosta, jsa dojat touto předpovědí svých druhů, jal se z radosti líbati zemi, maje radost, že se má nazývati jeho jménem, pak vstal a obojí dlaň zdvihaje k nebeským hvězdám, takto počal mluviti: „Vítej mi, země zaslíbená, tisícerymi tužbami od nás vyhledávaná, kdysi v čas potopy lidu zbavená, nyní jako na památku lidstva nás zachovej bez pohromy a rozmnožuj naše potomstvo od pokolení do pokolení.“

V třetí kapitole Kosmas krátce charakterizuje život našich předků: „onen první věk byl přešťastný a spokojený“ (o. c., 1975: 32). Naši předkové byli poctiví, skromní, živil se žaludy nebo zvěřinou, pili vodu, nosili oblečení z kůže divokých zvířat nebo ovcí, všechno měli společné a neznali manželství. Neexistovali tedy ani zloději, ani loupežníci, ale ani chudí. Nejtěžším zločinem byla krádež a loupež. Jejich jedinou zbraní byly šípy, které užívali na lovení zvěře. Teprve později se objevila touha po majetku, která tyto idylické časy podstatně změnila.

Dodejme, že vylíčení počátků českých dějin má v Kronice Čechů klíčový význam, neboť zdůrazňuje následující „fakta“: 1) Češi jsou jedním národem a byli jím vždy, protože pochází od společného předka, praotce Čecha. 2) Češi přišli do liduprázdné země; z toho plyne, že tato země (nazvaná Čechy) je plnoprávným vlastnictvím Čechů jako jejích prvních obyvatel.

První česky psaná kronika nazývaná *Kronika tak řečeného Dalimila* pochází z počátku 14. stol. Při líčení nejstarších českých dějin se její autor opírá především o Kosmovu Kroniku, ale tuto pověst dále rozvíjí a doplňuje o různé detaily. Podle vzoru středověkých kronik začíná rovněž potopou světa, vysvětluje vznik různých národů, mezi nimi i Slovanů (které nazývá Srby a klade je do jižní Evropy k Středozemnímu moři). Vysvětluje příčinu odchodu Čecha ze slovanského Chorvatska, informuje nás o složení jeho družiny, zapojuje do vyprávění scénu na hoře Říp, z níž si Čech se šesti bratry obhlížel novou zemi.

³ V latinském originále nejsou uvedena propria *Čech*, *Čechy*, nýbrž starší názvy *Boemus* (v Hrdinově překladu *Čech*) a *Boemia* (*Čechy*). K nejstarším památkám, v nichž jsou doložena propria *Čech* a *Čechy*, patří podle Blažka staroslověnské legendy z 10. a 11. stol. (ale doložené až v pozdějších redakcích z 15. a 16. stol.). Podrobněji o jménech *Čech*, *Čechy*, *Bo(h)emus* a *Bo(h)emia* viz NESČ: hesla *Čech* a *Bohemia*.

Úryvek o příchodu praotce Čecha do Čech citujeme podle jejího novočeského překladu (Kronika tak řečeného Dalimila, 2005: 13–14)

Leží země v srbském kraji, Charváty ji nazývají a v ní kdysi vládl lech, který nosil jméno Čech. Neboť dopustil se vraždy, zbaven domova byl navždy. Protože však prožil ve cti, dlouhé roky s bratry šesti, co rodiny četné měli, jednou za noci se sjeli a Charváty srozuměni, opustili bez prodlení. Dědky na ramena vzali, sborně vydali se k dáli, přešli přes nejednu horu, došli k velikému boru, posteskli si, že tu zhynou. Čech litoval: „To mou vinou bez přístřeší touláte se v širém poli, v temném lese ztrmáceni do úmoru. Vidíte tu oblou horu? Tam si odpočinem chvíli, tam naberem nové síly, tam po dlouhé, strastné pouti zapomenem, co nás rmoutí“.
Zjutra vystoupili bratři na horu. Čech vůkol patří, hledí k chlumům, hledí k luhům, potom obrátí se k druhům.
„Ta zem štědrá je. Svou krásu prostírá jak k hodokvasu stůl. Zvěř, ryby, ptáky, včely nabízí a nepříteli nevydá nás na pospas horstvo pevné jako hráz.“ Panenská zem hebká, měkká, rozprostřená do daleka tiše leží, jak když čeká hospodáře. Žádná řeka cizí tudy neprotéká, má své vlastní toky vodní, které bohatě den po dni do šíravy plynou od ní. A že z hory zřít se nechá, Řípem⁴ nazval ji lid Čecha.
Než zřídili chlebné pece, lovili zvěř, ryby v řece, láz klučili a rok druhý zorali ho celý pluhy. A že vůdce Čechem zvali, zemi jméno Čechy dali.

Charakteristika našich předků se rovněž opírá o Kosmovu Kroniku.

Podobně jako výše citované nejstarší kroniky postupovala při líčení počátků českých dějin také další historicky zaměřená díla. Z velkého množství kronik vybíráme tu, která od svého vzniku přitahovala generace čtenářů i historiků. Je to Hájkova *Kronika česká*, střídavě obdivovaná a zavrhaná, ovšem jako umělecké dílo oceňovaná dodnes⁵. Přes veškerou kritiku, která poukazovala především na zaměňování pověstí a tradice za dějinnou skutečnost, tendenční zacházení s prameny (místy provázené beletrizací námětu) a na vymyšlení historických faktů včetně vlastních jmen a dat, nelze autorovi upřít jeho vypravěčské umění.⁶ Hájkův působivý styl, blížící se lidovému vyjadřování, a jeho fabulační schopnosti způsobily, že *Kronika česká* byla v období 16.–18. století nejčtenější českou kronikou a poté – bez ohledu na kritické hlasy 19. století – zůstala oblíbenou četbou českého lidu až do druhé poloviny téhož století. Stala se také bohatým zdrojem témat z českých dějin pro českou literaturu, hudbu a výtvarné umění.⁷

Nejpřitažlivější částí díla je zobrazení počátečního období českého národa (a tedy i češtiny – podle Hájkovy datace jde o časové rozmezí 644–894, zahrnující pohanskou etapu českých dějin), které autor zpestřil řadou chronologicky uspořádaných detailních příběhů, jejichž věrohodnost byla podpořena mj. tím, že osoby v nich vystupující byly identifikovány vlastními jmény.⁸ Z toho, co tu bylo naznačeno, vyplývá, že nelze citovat celý úryvek o

⁴ Výklad jména *Říp* podle *zřieti* 'dívat se, vidět' je chybný, Ve skutečnosti je původu před slovanského a má základ v germán. **rip*- 'vyvýšenina, hora' (Lutterer–Šrámek, 1997: 231).

⁵ Výrazem ocenění tohoto díla je jeho nové vydání (V. Hájek z Libočan: *Kronika česká*, 1541/2013).

⁶ Podrobněji např. Podlešák, 1974; Beneš, 2001.

⁷ Viz např. Kolár, 1972; týž, 1978.

⁸ O nich podrobněji Pleskalová, 2015.

příchodu Čecha do dnešních Čech, protože jeho rozsah přesahuje možnosti tohoto příspěvku. Na základě své fantazie a s oporou o další historicky zaměřená díla rozvádí Hájek Kosmovo stručné vyprávění do minuciózních detailů. Líčení dějin začíná r. 644, kdy do Čech přicházejí knížata Čech a Lech se svou družinou.⁹ Novem, které čtenáře zaujme, je nejen přesná datace příchodu, ale i rozdvojení lecha Čecha do dvou osobností – Čecha a jeho bratra Lecha. Na rozdíl od předchozích kronik Hájek detailně popisuje krajinu, život našich prvních předků a přidává dvě epizody.

V. Hájek z Libočan: Kronika česká, 1541/2013: 34–35.

Léta po narození Syna Božího šestistého čtyřicátého devátého, tj. po vjití Čechově do té země léta pátého, rozkázal jest kníže Čech na místě jednom pod horou řečenou Zříp les posekati a tu sobě dům nevysoký postaviti a od svého syna, kterémuž Kleň jméno bylo, Kleneč jmenovati. Jiní také, a zvláště znamenitější, pro milost, kterouž měli k Čechovi, knížeti svému, při téměř domě (neb Klenci) také sobě domy a dvory stavěli.

Léta šestistého padesátého třetího, tj. po vjití jích do té krajiny léta devátého, Lech kníže, mladší bratr Čechův, maje velikou čeled pod svou správou, umínil se osaditi na východ slunce a té vsí krajiny bratru svému staršímu postoupiti. Oblíbiv sobě místo jedno, od bratra i ode všech odpuštění vzav a přátelsky se s nimi rozžehnav, tam se obrátil. Oni pak, ač nerádi, jej jsou propustili, snázně jeho prosíce, aby daleko od nich neodcházel proto, jestliže by kdy ruka nepřátelská chtěla jím uškoditi, aby jim jako své rodině pomocníkem byl. A on k nim pověděl: „Bratři milí i všickni přátelé! Třetího dne, dříve než denice vzejde, vstupte na Zříp a já toho času v lese oheň nemírný učiním, a kdež uzříte blesk ohně a dýmu kouření, tu znejte mé osazení!“ A tu hned toho času počal jest města stavěti a velikým valy kázal je osypati a od toho kouření dal jemu jméno Kouřim.

Jak už bylo naznačeno dříve, příběh o příchodu Čecha na naše území, nazvané po něm Čechy, dostával nejružnější podoby ve fantazii dalších generací. Zájemce o tuto problematiku odkazují na úvodní studii Petry Hesové k nově vydané (do té doby nevydané) Sabinově novele Čech („Odkud přicházíme?“ – Sabinova novela Čech. In: Staré a nové světy. Tři české romantické novely, ed. Hesová ad., 2011, s. 114–219). V této studii se můžete dočíst o tom, jak se původní stručná Kosmova pověst v průběhu staletí rozvíjela, košatěla a proměňovala, a lze bez nadsázky říci, že vyvrcholila/zlidověla v díle A. Jiráska Staré pověsti české.

V beletrii, historické próze a výtvarném umění nabýval konkrétní podoby také Čech. Např. Sabina ho v citované novele Čech popisuje takto: „... (mladý) muž lehce oděný, vysokorostlý, tváří bledých i bystřejšího nad žhavý uhel vzhledu... Hlava jezdcova byla bez přikrytu i kaštanové dlouhé vlasy, hustě zkadeřené ochvívaly šiji mužovu“... (o. c., s. 126). Sabinovu novelu Čech jsem z bohaté literatury vybrala proto, že jde o novelu, jejíž vydání nebylo ve své době (1844) povoleno. Poté se na ni zapomělo a teprve později byl nalezen její autograf

⁹ Z. Beneš (2001: 80) poukázal na promyšlenost chronologického sledu událostí při líčení pohanské epochy dějin. Za pozoruhodné považuje už ono časové zařazení Čechova příchodu do r. 644, které umožňuje věrohodně včlenit období panování sedmi pohanských knížat do časového rozmezí 644–894, kdy byl podle Kosmy pokřtěn první český kníže Bořivoj.

v Sabinově pozůstalosti, ale o případné vydání nikdo neuvažoval. Proto je toto nové vydání z r. 2011 vlastně první. Nevím, zda o její existenci víte.

A jak tomu bylo ve skutečnosti? Na tuto otázku mohou – ovšem jen částečně – odpovědět výsledky dosavadního historického, ale především archeologického bádání. Zsvěčené a souhrnné informace poskytují publikace *České země od příchodu Slovanů po velkou Moravu I* (Měřínský, 2009) a *Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století* (Beranová – Lutovský, 2009).

V průběhu první poloviny 6. století začínají na dnešní území České republiky pronikat první slovanští osadníci, kteří položili základy dalšímu sídelnímu, sociálnímu, hospodářskému, etnickému i kulturnímu vývoji Čech, Moravy a Slezska. Do té doby, tj. před příchodem Slovanů, se na tomto území vystřídal řada etnik – od lovecké a sběračské společnosti starší a střední doby kamenné až po první historicky doložená etnika, tj. Kelty a poté Germány. Pro počáteční slovanské období máme k dispozici jen málo písemných pramenů, mnohdy nevíme přesně, k jakému určitému území nebo oblasti se vztahují, a proto jsou různými badateli různě interpretovány. Tato situace trvá na Moravě až do vzniku velkomoravského státního útvaru na počátku 9. stol. (první zmínka o Moravanech je k r. 822) a v Čechách až do doby, kdy se konstituoval český přemyslovský stát v období procesu rozpadu Velké Moravy po smrti Svatopluka I. v r. 894.¹⁰

Nejstarší úsek spojený s příchodem Slovanů na naše území bývá archeology označován jako **období časně slovanské nebo kultura s keramikou pražského typu**; jeho počátek je vymezován přelomem první a druhé třetiny 6. stol. (tj. kolem r. 540) a konec je kladen okolo r. 680. Jde tedy o etapu, do níž by podle Hájka spadal příchod Čecha a jeho družiny do dnešních Čech (r. 644). Ovšem ve skutečnosti přišli první Slované dříve, a to v první fázi tohoto časně slovanského období (přibližně 540–600). Jeho druhou fází vyplňuje první polovina 7. stol., jež se historicky částečně kryje s dobou vzniku a existence Sámova kmenového svazu. Třetí fáze, zaujímající druhou polovinu 7. stol., už představuje přechodný vývojový stupeň k době starohradištní, nazývané též předvelkomoravské (Měřínský, 2009: 33, 169–170).

Jak dokládají historická fakta, Slované nepřišli do země dosud neosídlené (někdy si dokonce vybírali starší pravěká hradiště). Předtím v ní sídlili Germáni, kteří ji postupně opouštěli a tak

¹⁰ Podrobněji Měřínský (2009: 13–25).

zanechávali některé oblasti dočasně neobydlené, popř. řídky obydlené, ale není pochyb, že se s nimi noví příchozí do kontaktu dostávali. O tom svědčí např. některá dodnes užívaná starobylá toponyma a hydronyma, jako původně germánské oronyum *Říp*, které Slované převzali od Germánů, nebo praevropské hydronymum *Morava*, jež se k nim dostalo rovněž od Germánů, ale ti je získali od Keltů a oni zase od praevropského obyvatelstva.

Archeologické doklady první vlny slovanského osídlení jsou kusé. Omezují se většinou jen na žárové hroby s keramikou pražského typu (nejstarší Slované své mrtvé spalovali), zkoumaná sídliště jsou o něco mladší. Jednoduchá keramika pražského typu a zahloubená obydlí slovanských osadníků dosvědčují, že se jednalo o hmotnou kulturu lidí na pochodu, kdy během velkých kmenových přesunů a osídlování nových území nebyl čas na bohatší kulturní rozvoj. Nejstarší slovanští kolonisté osazovali kraje s optimálními přírodními podmínkami, tj. především nížinné polohy (většinou do 300 m n. m.) v blízkosti větších vodních toků s úrodnou půdou a příznivými klimatickými poměry (s průměrnými ročními teplotami 8–9 °C a srážkami do 600 mm). Většinou šlo o staré sídelní území obývané již od pravěku, tedy bez souvislého vysokého porostu. Převládaly v něm listnaté dubohabrové háje a lužní lesy, přičemž níže položené oblasti měly charakter stepi či lesostepi. Právě tyto oblasti byly vhodné pro zemědělství, protože jejich křovinatý či travnatý porost, cyklicky osídlovaný již v minulosti, se dal snadněji vypálit a proměnit v pole než vzrostlý les.

V období časně slovanském se zemědělská sídliště skládala ze zahloubených chat téměř čtvercového půdorysu o rozměrech 3 x 3 až 4 x 4 m. Jejich nejdůležitějším vybavením byla kamenná pec, případně otevřené ohniště. Horní plochu pece někdy tvořila hliněná mísovitá úprava, tzv. pražnice, ale tyto pražnice mohly být instalovány i samostatně. Sloužily patrně jako sklady, v nichž bylo přechováváno a vysoušeno obilí k okamžité spotřebě, a také asi k úpravě potravy z pražených obilných zrn (tzv. pražma, gen pražmy 'pražená obilná zrna'). U pece byly do země zapuštěny nádoby, možná rezervoáry na vodu. K slovanskému obydlí patřil i ruční rotační mlýn, ale nebyl samozřejmostí. Součástí sídlišť byly také patrně společné obilnice, zásobní jámy, pece a větší hospodářské stavby zahloubené i kúlové konstrukce. Průměrný počet obytných objektů v jedné osadě se pohyboval mezi 6–11. V obydlích tohoto typu bydlely poměrně malé rodiny (4–6 členů). Soudí se, že jednu osadu mohla obývat jedna velkorodina. K poznání hospodářské základny a sociální struktury nejstarších slovanských sídlišť zatím není dostatek kvalitních archeologických pramenů (ve větší míře je doložena pouze keramika), můžeme však předpokládat, že první slovanská sídliště měla zemědělský charakter založený na rostlinné výrobě a chovu dobytka. Lov, rybolov a sběr byly jen doplňkovým zdrojem obživy. Nejstarší slovanští osadníci pěstovali obilí (pšenici, ječmen,

žito, oves, proso), luštěniny (hrách, čočka), konopí, chovali hovězí dobytek, prasata, méně zastoupený byl kur domácí, ovce a kozy, ojediněle pak kuň, pes a kočka. Předpokládá se, že moučná strava tvořila základní a převažující složku výživy. Přestože nemáme z tohoto období spolehlivě doložené nálezy zemědělského nářadí, lze předpokládat, že se v 6.–7. stol. většinou oralo ještě dřevěným rádlem bez železných součástí. Pole se nacházela v bezprostřední blízkosti sídliště a po jejich částečném vyčerpání se sídliště přesunulo na nové místo. Když se půda částečně regenerovala, vracelo se zpět.

Podobně z řemeslné výroby té doby nemáme – až na několik drobností, jako např. nůž z Prahy – žádné nálezy železných předmětů ani výrobků z barevných a drahých kovů. Ale je pravděpodobné, že potřebná řemesla byla provozována formou podomácké výroby. Jde v první řadě o hrnčířství, neboť keramika představuje hlavní archeologický pramen tohoto období, dále snad o kovářství, železářství, kostářskou výrobu, tkalcovství, košíkářství, zpracování dřeva atd.

Základní jednotky časně slovanské společnosti tvořila uskupení několika hospodářsky soběstačných sídlišť, v nichž zpočátku měly hlavní roli pokrevní svazky jako základ velkorodiny. Její členové však už nežili společně, nýbrž – jak bylo uvedeno výše – v malých obydlich. Postupně se tak vztahy v rámci velkorodiny rozvolňovaly, úroda a později i skot a orná půda byly rozdělovány jednotlivým rodinám a v důsledku toho začaly vznikat soukromovlastnické vztahy. Tyto změny vedly k postupnému rozpadu kolektivního vlastnictví půdy a ke specializaci řemeslné výroby. Důsledkem tohoto vývoje je vznik nových výrobních vztahů vedoucích k rozpadu rodové občiny a jejímu přechodu k sousedské či teritoriální občině.¹¹

A jakou řečí se naši nejstarší slovanští předkové dorozumívali? I v tomto případě jsou pro jazykovědu přínosné výsledky archeologických bádání. Měřínský (2009: 170) považuje za pozoruhodné, „že počátek doby slovanské expanze se časově kryje s dobou předpokládaného vzniku výše připomínané tzv. klasické praslovanštiny, kladeného do let 400–800 n. l. a souvisejícího se završením procesu etnogeneze Slovanů“. Jeho názor je zcela v souladu s jazykovědnými poznatky. Nejstarší Slované, kteří obývali území Čech, česky ještě nemluvili. Dorozumívali se patrně společným jazykem všech Slovanů, historicky nedoloženým slovanským prajazykem nazývaným praslovanština; z něho se vyvinuly dnešní

¹¹ Podrobněji Měřínský, 2009: 63–221; Beranová–Lutovský, 2009: 15–58.

slovanské jazyky. Počátek jejich krystalizace bývá kladen do 10. stol., nejstarší období historicky doložené češtiny začíná 12. stoletím.¹²

PRAMENY

Kosmova Kronika česká (1975). Přeložil K. Hrdina. Praha: Odeon.

Kronika tak řečeného Dalimila (2005). Přeložila M. Krčmová, přebásnila. H. Vrbová. Praha – Litomyšl: Paseka.

HÁJEK Z LIBOČAN, V. (2013): *Kronika česká 1541*. Ed. J. Linka. Praha: Academia.

LITERATURA

BENEŠ, Z. (2001): Číst Hájka. In B. Rabušicová (ed.), *Literární mystifikace, etnické mýty a jejich úloha při formování národního vědomí*, 79–83. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum.

BERANOVÁ, M. – LUTOVSKÝ, M. (2009): *Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století*. Praha: Nakladatelství Libri.

KOLÁR, J. (1972): K podobám epičnosti v Hájkově Kronice. In D. Jeřábek – M. Kopecký – K. Palas (eds.), *Literárněvědné studie; profesorovi Josefu Hrabákovi k šedesátinám*, 65–70. Brno: Spisy University J. E. Purkyně.

KOLÁR, J. (1978): Studnice romantického historismu v českém obrození a její iniciátor. *Česká literatura* 26, č. 6, 527–540.

LUTTERER, I. – ŠRÁMEK, R. (1997): *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš.

MĚŘÍNSKÝ, Z. (2009): *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I*. Praha: Nakladatelství Libri.

PLESKALOVÁ, J. (2015): Antroponyma v Hájkově *Kronice české*. In J. Linka (ed.), *Studia Hageciana. Na okraj Kroniky české*, 29–36. Praha: Academia.

PODLEŠÁK, J. (1974): „Husitská kronika Vavřince z Březové jako pramen ke Kronice české Václava Hájka z Libočan“. *Jihočeský sborník historický* XLVIII, 224–240.

TŘEŠTÍK, D. (1975): O Kosmovi a jeho kronice. In: *Kosmova Kronika česká*. Přeložil K. Hrdina. Praha: Odeon, 7–22.

INTERNETOVÉ PRAMENY

¹² Podrobněji viz NESČ: hesla *Praslovanština, Pračeština*.

NESČ: KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J.: *Nový encyklopedický slovník češtiny* (2016). Dostupné z <http://www.czechency.org/slovník>.